

Asia: VN/2160/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kysymykset lausunnon antajille

Millaisia huomioita teillä on oppivelvollisuuslakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

SOSTE pitää kannatettavana oppivelvollisuuden suorittamisen joustavoittamista ja lainsäädännön täsmentämistä oppivelvollisuuden suorittamisen, keskeyttämisen sekä asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun osalta. On tärkeää, että lainsäädäntö luo edellytykset reagoida nuorten yksilöllisiin tuen tarpeisiin ja ehkäisee tehokkaasti koulutuksen ulkopuolelle jäämistä.

SOSTE pitää erityisen kannatettavana, että oppivelvollisuuden suorittaminen mahdollistetaan myös nuorten työpajatoiminnassa. SOSTE korostaa, että työpajatoiminnan arvo ei rajoitu vain sen rooliin oppivelvollisuuden suorituspaikkana, vaan se toimii keskeisenä osana palvelujärjestelmää niille nuorille, joille riittävien koulutus- tai työelämävalmiuksien hankkiminen perinteisissä koulutusympäristöissä on syystä tai toisesta vaikeaa. Työpajatoiminnan tuottamisessa järjestöillä on korvaamaton rooli. Järjestötoimijoiden tarjoamat matalan kynnyksen palvelut, yksilöllinen tuki ja pitkäjänteinen työskentely nuorten rinnalla ovat usein ratkaisevia tekijöitä koulutukseen ja työelämään kiinnittymisessä. Kokemukset ovat myönteisiä. Valtaosa työpajavalmennuksen läpikäyneistä nuorista siirtyy tutkinto-opintoihin, työllistyy tai etenee muihin palveluihin.

SOSTE pitää erittäin kannatettavana myös luonnoksen esitystä asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun, sekä siihen liittyvän osoittamisvelvollisuuden säilymistä työpajajakson yli. Esityksen tavoitteiden toteutumisen kannalta on keskeistä, että nuoren siirtymät työpajatoiminnasta tutkintokoulutukseen tai työelämään suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllisesti, jatkumoa luoden. Jatkuvuuden näkökulmasta asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun säilyminen on elimellisen tärkeää. Työpajajakson tulee toimia kiinnittävänä ja eteenpäin vievänä vaiheena kohti tutkinto-opintoja ja työelämää.

SOSTE kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että uudistusten taloudellisia vaikutuksia arvioidaan luonnoksessa sekä valtion, että kuntien ja koulutuksen järjestäjien näkökulmasta pitkälti kustannusneutraaleiksi, vaikka yhtä aikaa työpajatoimintaan osallistuvien nuorten määrän arvioidaan kasvavan. SOSTE katsoo siksi, että arviota kustannusneutraaliudesta tulee tarkastella varauksella. Työpajatoiminnan lakisääteisen aseman laajentaminen, ohjauksen lisääntyminen sekä yksilöllisten palvelupolkujen rakentaminen tulevat todennäköisesti kasvattamaan resurssien tarvetta palvelua järjestävissä kunnissa.

Tätä taustaa vasten SOSTE näkee luonnoksessa esitetystä rahoitusmallista eräitä riskejä. Luonnoksen mukaan OKM:n valtionavustuksia oppivelvollisuuden suorittamiseen nuorten työpajatoiminnassa myönnetään ilman määrärahalisäyksiä, jotka saattavat käytännössä johtaa leikkauksiin lukiokoulutuksen käyttökustannuksiin ja/tai ammatilliseen koulutuksen rahoitukseen. SOSTE vastustaa leikkauksia lukio- ja ammatillisen koulutuksen valtionavustuksiin ja ehdottaa, että OKM varautuu asianmukaisiin määrärahalisäyksiin lakiesityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Riskejä liittyy myös luonnoksessa esitetyn lainsäädännön tuottamiin kannustimiin. Työpajatoiminnan järjestäminen on kunnille edelleen vapaaehtoinen tehtävä ja kustannusvastuu kohdistuu pääosin kunnille. SOSTE arvioi, että tällaisessa tilanteessa kannustimet työpajatoiminnan käynnistämiseen tai kehittämiseen voivat jäädä heikoiksi erityisesti taloudellisesti ahtaalla olevissa kunnissa. Tämän seurauksena on olemassa riski, että yksilöllistä tukea tarjoavan työpajatoiminnan saatavuus jää alueellisesti epätasaiseksi ja uudistuksen tavoitteet nuorten koulutukseen ja työelämään kiinnittymisen vahvistamisesta toteutuvat vain osittain. Lisäksi SOSTE pitää mahdollisena, että nuorten työpajatoiminnan rahoitus jää liiksi vuosittain vaihtelevan ja osallistujamäärästä riippumattoman valtion talousarviorahoituksen varaan. Tämä heikentäisi nuorten työpajatoiminnan ennakoitavuutta ja pitkäjänteistä kehittämistä.

SOSTE pitää kannatettavana kaksoistutkinnon maksuttomuutta koskevan lainsäädännön täsmentämistä. Muutos selkeyttää tulkintaa ja vahvistaa kaksoistutkinto-opiskelijan taloudellisia edellytyksiä suorittaa yhdistettyjä opintopolkuja loppuun.

SOSTE pitää kannatettavana oppivelvollisuuden suorittamisen majoitus- ja matkakorvauksia koskevan lainsäädännön selkeyttämistä ja laajentamista. Monialaisen ammatillisen oppilaitoksen käsitteestä luopuminen edistää opiskelijoiden yhdenvertaista kohtelua ja parantaa edellytyksiä yksilöllisen koulutuspolun toteuttamiseen. Koulumatkan ajallisen keston huomioiminen korvausoikeuden kriteerinä on perusteltua, sillä se ottaa aiempaa paremmin huomioon koulutuspalvelujen alueellisen saavutettavuuden ja mahdollisuudet saada opetusta omalla äidinkielellä. SOSTE ehdottaa lisäksi, että lainsäädännössä tulisi varmistaa riittävä harkinnanvaraisuus yksilöllisten tilanteiden huomioimiseksi. Esimerkiksi vakavat koulukiusaamistapaukset voivat käytännössä estää opiskelun tietyssä oppilaitoksessa tai paikkakunnalla, jolloin opiskelijan oikeus majoitus- ja matkakorvaukseen tulisi voida turvata myös toisella paikkakunnalla sijaitsevaan koulutukseen.

Millaisia huomioita teillä on tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

SOSTE pitää luonnoksen tavoitteita tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) kehittämistä ja joustavoittamisesta kannatettavana. Mahdollisuus järjestää koulutusta osatoteutuksena voi parantaa koulutuksen soveltuvuutta erilaisissa elämäntilanteissa oleville nuorille vahvistaessaan opiskelijan edellytyksiä nykytilaa yksilöllisempiin valintoihin.

SOSTE korostaa, että TUVA-koulutuksen opiskelijajoukko on hyvin heterogeeninen ja sisältää usein nuoria, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea, ohjausta ja muita erityispalveluja esimerkiksi elämänhallinnan tai kielitaidon osalta. Tästä syystä on tärkeää varmistaa, että joustavuuden lisääminen ei johda ohjaavan tuen sirpaloitumiseen tai koulutuksen laadun eriytymiseen. Koulutuksen järjestäminen osatoteutuksena voi parhaimmillaan tukea yksilöllisiä opintopolkua. Samalla on tärkeää varmistaa, että koulutus muodostaa nuoren näkökulmasta selkeän ja eteenpäin vievän kokonaisuuden, joka tukee kiinnittymistä tutkintokoulutukseen ja siitä edelleen korkeakouluopintoihin tai työelämään. Tästä syystä SOSTE pitää tärkeänä, että TUVA-koulutus kytkeytyy tiiviisti muihin nuoren tarvitsemiin palveluihin, mukaan lukien työpajatoiminta, järjestöjen tarjoamat matalan kynnyksen palvelut sekä hyvinvointialueiden tarjoamat palvelut. Näiden toimijoiden rooli voi olla ratkaiseva erityisesti niiden nuorten kohdalla, joiden kiinnittyminen koulutukseen vaatii vaiheittaisia etenemistapoja.

Lisäksi SOSTE korostaa, että oppivelvollisten ensisijaisuus opiskelijavalinnoissa sekä koulutuksen joustavoittaminen edellyttävät riittäviä resursseja TUVA-koulutuksen järjestäjille. Kun koulutuksesta tehdään yksilöllisempää, myös nuoren tarvitsema ohjaava tuki on yksilöllisempää. Ilman riittävien yksilöllisten tukiresurssien takaamista on vaarana, että yksilöllisyys ja joustavuus toteutuvat käytännössä ohjaavan tuen sirpaloitumisena ja aiempaa useamman nuoren jäämisenä yksin opintopolkunsa suunnittelussa. Tästä syystä SOSTE suhtautuu varauksella luonnoksen arvioon luonnostellun TUVA-lain muutoksen kustannusneutraaliudesta suhteessa valtionalouteen ja ehdottaa, että OKM varautuu TUVA-koulutukseen kohdistettuun asianmukaiseen määrärahalisäykseen.

Millaisia huomioita teillä on perusopetuslakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

SOSTE pitää kannatettavana oppivelvollisten aseman vahvistamista toisen asteen, tai siihen valmentavaan koulutukseen pääsyssä siten, että oppivelvolliset hakijat asetetaan ensisijaisiksi opiskelijavalinnoissa. Muutoksen tavoitteena on varmistaa koko ikäluokan kiinnittyminen koulutukseen. Se on kannatettava ja tärkeänä pidettävä tavoite. SOSTE kuitenkin tähdentää, että oppivelvollisten koulutuksellisen aseman vahvistaminen ei tulisi tapahtua oppivelvollisuusiän jo ylittäneiden koulutustarpeiden kustannuksella, vaan myös heidän kouluttamiseen on osoitettava riittävät resurssit.

SOSTE pitää kannatettavana aikuisten perusopetuksen maksuttomuutta koskevan lainsäädännön täsmentämistä. Muutos vahvistaa yhdenvertaisuutta ja turvaa niiden nuorten asemaa, jotka tarvitsevat lisävalmiuksia erityisesti suomen tai ruotsin kielen taidossa ennen siirtymistä tutkintokoulutukseen.

Raitis Tatu
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry